

פרק ב' עבודות חקלאיות בשדה בגינה ובבית.

א. מלאכות רבות נצטוונו שלא לעשותם בשנת השמיטה, מהם שהאיסור מן התורה, ומהם שהאיסור מדברי חכמינו ז"ל, וישנם הבדלים בחומרת האיסורים הללו, כפי שיבואר להלן.

ב. מן התורה יש להימנע ממלאכות אלו:

1. זריעה¹ הזריעה כוללת: זריעת קרקע מכל סוג, נטיעת אילנות,² שתילת יחורים, העברת עצים או שתילים ממקום למקום (באדמה)³, זריעת גידולי מים, הרכבה והברכה.⁴ איסור נטיעת אילנות כולל גם אילנות סרק.⁵

2. מותר לקצור יבול המותר באכילה על מנת לאכול, כאשר משנה מהדרך הרגילה⁶, ולכן:

א. יקצור רק כמות שרגיל להביא ביתו לאכילה למספר ימים. וכשיגמור לאכלם יקצור שוב.⁷

ב. אם הדבר אפשרי ישנה גם בצורת הקצירה כגון בכלים אחרים שאינו רגיל בהם או ביד.⁸

ג. ישנה גם בצורת האיסוף לאחר שנתלש היבול מהדרך שרגיל בה.⁹

ד. אין לקטוף פירות שהם בוסר אף אם בכוונתו לאוכלם¹⁰ או בדעתו לתת כאוכל לבעלי חיים¹¹.

הקצירה היא מלאכה הקשורה לפירות ולא לאדמה, ולכן רק פירות שחנטו בשנת השבע הם אסורים בקצירה (ואפי' כשקוצרים בשנה השמינית), אבל פירות שחנטו בשנה השישית מותרים בקצירה באופן הרגיל בשנת השמיטה.¹²

3. חרישה¹³ - החרישה אסורה בין ביד ובין בכלי, ואסורה אף בשדה ריק שאינו זרוע או נטוע.¹⁴

ישור קרקע לצורכי בניה מותרת, וצריך שיהיה ניכר הדבר שאין המטרה לחרישה, ע"י שילוט מתאים, או מציאות חומרי בניין במקום.¹⁵

4. זמירה¹ - הזמירה האסורה היא בגפן, ובשאר האילנות אין איסור גיזום מן התורה, אלא מדרבנן.¹⁶

ג. חכמינו ז"ל ציוונו להימנע מעבודות נוספות שדומות לאיסור התורה ונחשבות ל"תולדות" למלאכות האסורות מן התורה, וכדלהלן.

1. כל עבודה המועילה לעץ או לפירות בגידולם או הבשלתם והשבחתם, נחשבת "תולדה" למלאכת זריעה¹⁷, ואסורה. עבודות אלו כוללות:

- א. זיבול, בין אם הוא באדמה, על העלים או דרך מערכת ההשקיה.¹⁸
- ב. סיקול אבנים או שאר פסולת סביב הצמחים ושורשיהם.¹⁹
- ג. ניכוש עשבים סביב הצמחים ושורשיהם,²⁰ מלבד בחצר בית שיש חשש לשריפה או נחשים.²¹
- ד. תמיכה או כיוון העץ או ענפיו.²²
- ה. ריסוס נגד מזיקים ומחלות או מריחת חומר להברחתם.²²
- ו. כיסוי צמחים מפני פגעים²², או הסרת הכיסוי לצורך אוויר ואור.²³
- ז. גיזום²⁴, מלבד גיזום ענפים המפריעים למעבר, או ענפים לצורך הסקה, סכך וכדומה, ובלבד שלא יתכוון לתועלת העץ.²⁵
- ח. השקיה²⁶. ומותר להכין "צלחות" סביב העצים לצורך השקיה²⁷. וכן להתקין מערכת צינורות וממטרות.²⁸
- כ. מותר לשטוף רצפה אף אם בלא מתכוון המים זורמים לגינה דרך המרזב.²⁹

2. כל עבודה המועילה להשבחת הקרקע לזריעה ונטיעה, נחשבת "תולדה" למלאכת חרישה¹⁷ ואסורה. עבודות אלו כוללות:

- א. יישור הקרקע בכלי המיועד לכך.³⁰
- ב. מילוי עפר ופיזורו במקום המיועד לזריעה.³¹
- ג. חפירת בורות או חריצים לשתילה.³²
- ד. פירור רגבים.³³
- ה. זיבול הקרקע.³⁴
- ו. השקיית קרקע להכנת מצע ורטיבות.³⁵

ז. סיקול אבנים או פסולת מקרקע המיועדת לזריעה ונטיעה.³⁶
 ח. ניכוש עשבים שוטים,³⁷ ומותר ניכוש הנועד למנוע נחשים או שריפה, ובלבד שלא יעקרום מהשורש.

הלכות נוספות:

- א. מותר להכשיר קרקעות לבניה, סלילת כביש וכד', ויעשה היכר ע"י שילוט מתאים וכד', וכן מותר לאסוף אבנים לצורך בניה, אפילו מגינה, ויעשה היכר כנ"ל.¹⁵
- ב. אסיפת פסולת ולכלוך מן הקרקע המקובלות בשנים רגילות מותרת אם נעשית שלא מתוך כוונה לתועלת הקרקע או הצמחים.³⁸
- ג. חפירות תעלות ניקוז והשקיה מותרים רק בעומק 30 ס"מ לפחות.³⁹
- ד. כבר נתבאר שישנם הקלות מסוימות שהתירו חכמים בעבודות שאינם אסורים מן התורה, ושני כללים בזה.

1. כל המלאכות הנזכרות שאסורות מדברי חכמים, האיסור אמור רק כאשר באות להשביח, אך אם הם נעשות לשמור על קיום הקרקע או הצומח מותרות.⁴⁰
2. כל המלאכות הנ"ל מותרות כאשר באות למנוע הפסד של הקרקע או הצומח.⁴¹

להלן פרטי ההיתרים הנזכרים:

1. כל נזק שאינו ניתן לתיקון, דהיינו שינזקו הקרקע, העצים, או הפירות, נזק משמעותי בלתי הפיך מניעתו מותרת.⁴¹
2. נזק שניתן לתיקון לאחר השמיטה מניעתו מותרת רק אם התיקון כרוך בהוצאה גדולה.⁴²
3. נזק משמעותי שיגרום להפסד רוב הפירות, מניעתו מותרת.⁴³
4. ספק נזק מניעתו מותרת,⁴³ וראוי לברר הדבר עם מומחה נאמן.⁴⁴
5. מניעת נזק, שמועילה בעקיפין גם למקומות או צמחים שאינם בכלל הנזק, אם אי אפשר לצמצם את העבודה למקומות הנצרכים, או שהצמצום כרוך בהוצאה גדולה.⁴³
6. אין היתר למנוע נזק מפירות האסורים באכילה.⁴³
7. אין היתר למנוע נזק שנוצר באופן חריג אצל יחיד, כגון שריפה, וכדומה.⁴⁵

ה. גינות נוי.

גינות נוי שהעדר עבודה בהם תגרום לצמחים שימותו, או נזק בלתי הפיך לצמחים ולנוי שלהם, מניעתם מותרת ע"י מלאכות האסורות מדרבנן.⁴⁶ נזק בלתי הפיך כאמור, הוא רק כאשר גם לאחר שנת השמיטה לא יהיה ניתן לתקנו תוך תקופה סבירה ללא הוצאות גדולות.

להלן פרטי ההיתר בגינות נוי:

1. **עידור.** עידור בגינות נוי מותר רק במקרים קיצוניים של הידוק או סידוק חזקים בקרקע, העלולים לגרום נזק כנ"ל⁴⁷
2. **דישון.** באדמות חוליות בהן יתכן נזק במניעת הדישון מותר למונעו⁴⁸. ועדיף לדשן דרך מערכת ההשקיה.⁴⁹
3. **ניכוש.** עשביה הגורמת נזק כנ"ל מותר לסלקה⁴⁸. ועדיף להקדים ע"י כיסוי יריעות בתחילת צמיחתה.
4. **השקיה.**⁵⁰ בצמחים חד שנתיים מותרת ההשקיה קודם תחילת סימני הצמא בצמח, בצמחים רב שנתיים מותרת ההשקיה רק כאשר החלו להופיע סימני צמא כגון כמישה או הרפית מתח העלים, בצמחים בעלי עלים גלדניים, מותרת ההשקיה אף קודם הופעת סימנים אלו.
להשקיית עצים יש להתייעץ עם מומחה נאמן שיקבע את הצורך המינימלי לעץ, ומותרת ההשקיה למניעת נזק כנ"ל.
5. **גיזום.**⁴⁸ גיזום למניעת נזק נדיר הוא, ומותר רק במקרים של נגיעות העלולות להתפשט כגון "תהלכון האורן", או נצרים ייסורים המסכנים את הרוכב וכד'.
בעצים צעירים מהירי צימוח כגון "מכנף נאה", "סיגלון", "שילטית" וכדומה אם קובע מומחה נאמן שמניעת עיצובם תגרום נזק בלתי הפיך לעץ, מותר לגזום ענפים ולבלוב צעיר ביד ולא בכלי.
כן מותר למרוח משחת חיטוי על פצעי גיזום למניעת ריקבון.
גיזום לצרכים שונים ראה לעיל סעיף ג',⁷
- גיזום גדר חיה מותרת רק בזנים רגישים שאינם מתחדשים היטב לאחר גיזום נמוך, כגון מיני ערער, ממלויקה, ושיחים אוסטרליים, כאשר הגיזום הכרחי למניעת נזק כנ"ל (אות ד)
6. **הטיפול בדשא.**⁵¹
- א. **השקיה.** זנים מארצות החמות שיש להם קני שורש מותר

להשקותם עם הופעת סימני צמא, במינים שאין להם קני שורש (בופלו, עשב דרבן וכד') מותר להקדים מעט את ההשקיה. זנים מארצות קרות הזקוקים להשקיות תכופות במנות קטנות מותר להשקותם, ויש להקפיד על מרווחים נאותים (לפי הוראת מומחה).

ב. כיסוח דשא. מיני "זואיסיה" ו"ברמודות מיכלוא" יש לאחר את הכיסוח עד כשליש מהזמן הרגיל. זנים אחרים שמניעת הכיסוח לא תגרום נזק בלתי הפיך, העבודה אסורה.

ג. צבע. מותר לצבוע דשא שהצהיב, בצבע המצוי בשוק, ואין זו מלאכה אסורה.

7. גינות בבית משותף כאשר יש מהשכנים שאינם מסכימים בשום אופן להימנע ממלאכות האסורות, צריך להפקיר את חלקו בגינה בפני שלושה אנשים. וההפקר יהיה למשך שנת השמיטה. הוצאות הטיפול בגינה כזו אסור לשלם בשמיטה, מלבד אם יגרום הדבר להעמדתו לדין או לקנס, או שיגרום למחלוקת וריב, במקרה כזה מוטב שיאמר לוועד הבית שהכסף שמשלם, הוא עבור שאר ההוצאות של הבניין.⁵¹

ו. הטיפול בעציצים.

1. עציץ הנמצא על האדמה או שנמצא על קרקע מרוצפת והוא תחת כיפת השמיים, וכן עציץ המחובר ע"י נקב לרצפה, אף אם אינו על האדמה והוא מקורה, דינם כגינות נוי⁵² המבואר בסעיף הקודם.
2. עציץ שאינו מנוקב, הנמצא על רצפת בית, ומקורה בתקרה קבועה, המיקל שלא לנהוג בו דיני שביעית יש לו על מי לסמוך.⁵³
3. עציץ שיש לו חיבור לקרקע ע"י יניקה דרך הנקב, דינו כעציץ בסעיף 1.

להלן דוגמאות למקרים שהעציץ נחשב כמחובר:

- א.** עציץ שיש בו נקב בקוטר מ"מ⁵⁴ לפחות בין אם הנקב בתחתית העציץ ובין מהצדדים במקום שיש אדמה,⁵⁵ אא"כ מונח על מצע מפריד.⁵⁶
- ב.** עציץ העשוי מחרס אף שאינו נקוב, אא"כ הצמח הוא חד שנתי, או בעל גבעולים דקים ורכים.⁵⁷

- ג. עציץ שאין בו נקב אך עשוי מפלסטיק דק שהשורשים עלולים לקורעו.⁵⁸
- ד. עציץ שנמצא על רצפה שאיננה מחוברת לאדמה (קומה שניה וכד') דינו כעציץ בסעיף 2 בכל מצב.⁵⁹
- ה. עציץ שאינו נחשב למחובר, אם ענפים או עלים יוצאים ממנו ובינם לבין הקרקע אין הפרדה נחשב למחובר.⁶⁰
4. עציץ שנחשב לאינו מחובר, אסור לערוך בו שינויים להופכו למחובר.⁶¹
5. מותר להעביר עציץ בתוך בית אם אין כוונתו לתועלת העציץ, וכן שמעביר עציץ מבית לבית, בתנאי שבדרך לא נחשף לכיפת השמים או לפני הקרקע.⁶²
6. עציץ על בסיס מים (כגון אבוקדו), דינו כעציץ שיש בו אדמה.⁶³